

ПІДГОТОВКА СУРДОПЕДАГОГІВ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Мостовий Любомир Петрович

аспірант

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Система освіти в Україні відіграє ключову роль у процесах національного та духовного відродження суспільства. Її основним завданням є виховання покоління, здатного зберігати та примножувати цінності національної культури й громадянського суспільства, а також сприяти розвитку та зміцненню незалежної соціальної та правової держави, інтегрованої у європейську та світову спільноту. Варто зазначити що, професійна діяльність фахівця включає в себе і об'єктивні, і суб'єктивні аспекти. Перші охоплюють компетенції фахівця, що визначають права, обов'язки та функції, закріплені у різних нормативних документах (закони, укази, накази, директиви, положення, інструкції тощо). Щодо суб'єктивних аспектів, то вони складають ті якості та характеристики фахівця, які формуються під час виконання професійних функцій, реалізації нормативних прав і обов'язків, тобто, «професійна компетентність» (індивідуально спрямовані мотиви, цінності, знання, вміння, здібності, ставлення, характеристики, досвід, практичні напрацювання). Зазначені аспекти є динамічними і змінюються залежно від наявних професійних навичок фахівця, та особливостей його професійної діяльності [1, с. 178].

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях вітчизняні та зарубіжні науковці аналізують теоретичні та практичні аспекти підготовки сурдопедагогів у закладах вищої освіти, методики навчання й виховання дітей із порушенням слуху. Зокрема, значний внесок у цю сферу зробили В. Бондар, Л. Гренюк, О. Круглик, В. Шевченко, Н. Шматко та інші дослідники. Значна частина наукових праць зосереджена на питаннях підготовки фахівців для роботи з дітьми з порушеннями слуху в університетах, а також на методології навчання учнів із особливими освітніми потребами у спеціалізованих і загальноосвітніх школах. Проте, слід зазначити, що існує недостатня кількість досліджень, присвячених підготовці сурдопедагогів в умовах кризових ситуацій, зокрема під час воєнного стану.

Метою цієї статті є аналіз основних викликів і потреб у підготовці сурдопедагогів, а також визначення можливих шляхів оптимізації цього процесу в умовах воєнних конфліктів.

Сурдопедагогіка як наука та професійна діяльність має значний соціокультурний вплив, оскільки сприяє адаптації дітей із порушеннями слуху до суспільного життя й отриманню якісної освіти. В умовах воєнного стану в Україні першочерговим завданням є забезпечення якісної підготовки фахівців-сурдопедагогів, здатних працювати в екстремальних умовах. Дослідження науковців у царині психолого-педагогічних галузей вказує на те, що поняття «компетентність» можна трактувати як «сукупність (систему) знань у дії». В наукових джерелах термін «компетенція» має кілька трактувань:

Інтегрована цілісність професійних складових у даній діяльності які забезпечують ефективну професійну діяльність, а також «здатність особи реалізувати на практиці свою компетентність є важливими для нашого дослідження.

Наявність професійних складових фахівця, що інтегрують окремі дії, способи та принципи вирішення завдань включають мотиваційну та вольову складову особистості. Компетенція як диспозиція самоорганізації, згідно з психологічною термінологією, є «готовністю, схильністю особи до виконання певних дій», що впливають з її попереднього досвіду. У цьому контексті поняття «компетенція» відображає здібності, готовність і практичний досвід, що базуються на відповідних цінностях та реалізується через «вольові імпульси» як передумови цілеспрямованої поведінки.

Терміни «компетенції» та «компетентності» можуть вживатися як синоніми, що вказують на дієздатність системи знань. Проте деякі вчені ставлять акцент на відмінностях цих понять, підкреслюючи, що термін «компетентність» характеризує інтегративну цілісність і діяльність наявного практичного професійного досвіду загалом, у той час як «компетенція» вказує на інтеграцію практичного професійного досвіду в аспекті безпосередньої професійної діяльності [1, с. 176].

Основні виклики, з якими зустрічаються сурдопедагоги в умовах воєнного конфлікту:

1. Психологічний стан дітей. Війна створює складні психологічні умови для розвитку дитини, що вимагає від сурдопедагогів не лише навчальної діяльності, а й психологічної підтримки учнів, адаптації методів навчання до їхніх емоційних потреб.

2. Дефіцит ресурсів. У кризових умовах заклади освіти часто зіштовхуються з нестачею матеріально-технічного забезпечення, що

негативно впливає на якість навчального процесу та доступ дітей до сучасних освітніх технологій.

3. Відтік кадрів. Зміна місця проживання, еміграція педагогів призводять до нестачі кваліфікованих спеціалістів, що ускладнює навчальний процес для дітей із порушеннями слуху.

4. Адаптація навчальних програм. Освітні програми мають бути гнучкими, щоб відповідати новим умовам, зокрема потребам дітей, які зазнали впливу воєнних дій.

Процес підготовки сурдопедагогів в умовах воєнного стану повинен включати такі ключові аспекти [2]:

1. Психологічна готовність. Навчальні програми мають містити курси з психології, що допоможуть фахівцям розпізнавати емоційний стан дітей, які пережили травмуючі події, та надавати їм первинну психологічну підтримку.

2. Використання мультимедійних технологій. В умовах обмеженого доступу до традиційних навчальних ресурсів сурдопедагоги можуть застосовувати онлайн-платформи та цифрові технології для організації навчального процесу.

3. Адаптація методів навчання. Важливо розробляти та впроваджувати методики, що враховують специфіку навчання дітей у стресових умовах.

4. Взаємодія з батьками та громадами. У період воєнного стану активне залучення батьків до освітнього процесу може значно підвищити його ефективність. Важливим є навчання батьків основам комунікації та виховання дітей із порушеннями слуху в умовах стресу [3, с. 306].

Професійна компетентність сурдопедагога охоплює різноманітні характеристики, які відображають психофізіологічні, психологічні та особистісні зміни, що відбуваються під час його роботи. Ці зміни можуть призвести до нових, більш ефективних підходів у вирішенні складних професійних завдань у конкретних ситуаціях.

Дослідники також підкреслюють важливість творчої педагогічної компетентності, розглядаючи роботу сурдопедагога як творчий процес, де знання є ключовими, але не менш важливим є вміння їх ефективно застосовувати. Особистісні риси, які проявляються під час роботи, а також специфіка психічних процесів, є надзвичайно важливими, поряд із прагненням до самовдосконалення та творчості. Креативність у цьому контексті розглядається як інноваційний підхід до вирішення проблем, що виникають у педагогічній діяльності; коли вчитель демонструє креативне мислення, це свідчить про його професійну компетентність. Поняття «професійно-педагогічна компетентність» можна оцінювати через призму знань і авторитету в галузі

викладання. Отже, професійна компетентність вчителя – це складне поняття, яке включає не лише знання, а й особистісні якості. Усі ці елементи разом сприяють успішній діяльності в освітньому процесі.

З метою удосконалення підготовки сурдопедагогів вищі навчальні заклади повинні розробити сучасні навчальні програми, що включають лекційні курси та семінари з військової психології та педагогіки, що допоможуть майбутнім фахівцям розуміти вплив війни на психоемоційний стан дітей; практичні заняття, що дозволять педагогам опановувати навички роботи в умовах кризових ситуацій; міждисциплінарне навчання, що передбачає співпрацю з психологами, соціальними працівниками та іншими спеціалістами для комплексного підходу до навчання дітей у воєнний час [4, с. 320].

Підготовка фахівців-сурдопедагогів до роботи в умовах воєнного стану є вкрай актуальним завданням. Його успішне вирішення залежить від врахування сучасних викликів та адаптації освітніх програм до реалій воєнного часу. У цей складний період важливо не лише гарантувати доступність освіти для дітей із порушеннями слуху, а й забезпечити їхню соціальну та емоційну підтримку. Відповідно, підготовка сурдопедагогів має стати пріоритетним напрямом державної освітньої політики, оскільки саме ці фахівці сприятимуть гармонійному розвитку та соціалізації дітей із вадами слуху.

Як результат суспільного прогресу, інтенсивних змін у формах подачі інформації, способів її трансляції, засвоєння, урахування вимог технічного прогресу, перед викладачем постає дуже велика кількість питань, на які сурдопедагог повинен не просто знати відповідь, а щоденно запроваджувати це все у практичному освітньому процесі.

Самовдосконалення є ключовим кроком до підвищення якості освітніх послуг, що, в свою чергу, відкриває численні можливості для їх надання. Тут сурдопедагог може зосередитися на важливих аспектах, які на сьогодні мають стратегічне значення. А саме, заохочення дітей з порушеннями слуху до активного використання інформаційних технологій має вирішальне значення, це позитивно вплине на їхнє навчання і сприятиме формуванню навичок, необхідних для успішної інтеграції в інформаційне суспільство. Дуже важливо використовувати методи, які розвивають навички мислення вищого порядку, такі як аналіз, порівняння, узагальнення та вирішення проблем. Це дозволяє дітям поглиблювати свої знання та покращувати здатність до критичного мислення [4, с. 320].

Окрім того, фахівець має впроваджувати стратегії, які сприяють саморегуляції учнів, що є важливим елементом для їхнього особистісного розвитку. Інтеграція освітнього досвіду допомагає дітям розпізнавати зв'язки між поняттями та повсякденним життям,

підтримуючи застосування їхніх знань у реальних сценаріях. Важливо також організувати діяльність, яка сприяє розвитку ідентичності та індивідуальності кожної дитини. Для більшої ефективності навчання слід застосовувати диференціацію, щоб пристосувати діяльність до особливостей розвитку та потреб кожного учня.

По суті, самоосвіта стає невід'ємною складовою формування актуальних у сучасному світі компетенцій, що забезпечують гармонійний розвиток особистості. Вона формує образ фахівця як успішної особистості, розширює горизонти знань і досвіду. З психолого-педагогічної точки зору, безперервна самоосвіта є вкрай важливою для сурдопедагога, оскільки специфіка його роботи вимагає актуальних знань. Фахівці часто опиняються в ситуаціях, коли їхнє завдання полягає в донесенні істини, яку вони можуть інтерпретувати, спираючись на переконання, сформовані давно. Окрім того, порівняно зі студентами, їхній час на отримання нової інформації обмежений, а коло спілкування часто звужується до колег і професійних контактів. Це може призвести до того, що їхній погляд на світ може розходитися з новими реаліями, а отже, відрізняться від поглядів їхніх студентів. З огляду на це, самоосвіта фахівця має розглядатися як безперервний процес, що передбачає не лише накопичення професійних знань та культурної інформації, а й постійне оновлення соціального досвіду в широкому сенсі [4, с. 321].

Усвідомлення сурдопедагогом необхідності постійного зростання вимагає від нього не лише реалістичної самооцінки, а й об'єктивного сприйняття власних знань і навичок. Як професійний педагог, який постійно скеровує учнів, він повинен мати сміливість визнати власну потребу в постійному навчанні. Це усвідомлення є життєво важливим, оскільки самоосвіта стає ключовим аспектом у формуванні унікальної особистості педагога. Діти, особливо з порушеннями слуху, прагнуть спілкуватися з цікавими та оригінальними особистостями, які можуть їх надихнути та захопити. Важливо знайти баланс у бажанні дивувати. Надмірне прагнення справити враження може призвести до педагогічних помилок, тоді як ігнорування успіхів учнів може свідчити про професійне вигорання [3, с. 309].

Щоб досягти успіху в професійній кар'єрі, важливо вміло оцінювати власні здібності, розвивати сильні сторони та працювати над слабкими. Сурдопедагог має усвідомлювати свої інтереси, ефективно планувати свій час і діяльність, а також вміти керувати своїм емоційним станом. Самоорганізованість сурдопедагога проявляється в його цілеспрямованості, активності та самостійності в плануванні своєї роботи, в умінні критично оцінювати свої дії. Система самоосвітньої діяльності сурдопедагога передбачає як поточне, так

і перспективне планування, вибір ефективних форм і методів навчання, вміння опрацьовувати інформацію та створювати конспекти, що допомагає систематизувати знання.

Саморозвиток – це не вроджена риса, а скоріше те, що розвивається поступово з віком і особистісним зростанням. Кожна вікова група має свої особливості, які впливають на цю якість. Для успішного самовдосконалення дуже важливо мати індивідуальний план самоосвіти. Створення такого плану вимагає від вас визначення бажаного напрямку, встановлення термінів навчання та дослідження глибини обраної теми. Важливо також знайти ефективні методи та інструменти для самостійного навчання, підібрати відповідну літературу та онлайн-ресурси [1, с. 176].

Щоб бути успішним, сурдопедагог повинен підтримувати актуальність своїх знань і реагувати на сучасні суспільні тенденції. Як правило, фахівці розуміють важливість самоосвіти і прагнуть її здійснювати. Необхідність самонавчання для сурдопедагогів зумовлена специфікою їхньої роботи та вимогами часу. У сучасному освітньому середовищі навчання впродовж життя має вирішальне значення, оскільки потреби суспільства та очікування від освітян постійно змінюються. Безперервний професійний розвиток уможливило постійне особистісне зростання.

Таким чином, ключовим завданням майбутніх сурдопедагогів є створення сприятливого освітнього середовища для дітей із порушенням слуху навіть у кризових умовах. Досягнення цього завдання можливе лише за умови ефективної співпраці всіх учасників освітнього процесу.

Література

1. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці. Київ. Наш час. 2005. 176 с.
2. Бондар Є. Зміст і структура прогностичних умінь сурдопедагога. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://inclusive.ostriv.in.ua/publication/code-1877506770CC2/list-2B441DC6B27>
3. Гренюк Л. С. Активні методи навчання як ефективні умови формування мотивації студентівсурдопедагогів до навчання та професійної діяльності. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Сер. 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 26. С. 306–309.
4. Гренюк Л. Психологічні засади формування у студентів-сурдопедагогів мотиваційної готовності до професійної діяльності. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Сер. 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 23. С. 320–321.